

GANDBOL O'YINI KELIB CHIQISHI

Asadov Faxriddin Yo'ldashovich

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
"Jismoniy madaniyat" kafedrası o'qituvchisi
e-mail: asadovfaxriddinO...@gmail.com

Shomirzayev Lochin Zokirjon o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy fanlar fakulteti "Jismoniy madaniyat" yo'nalishi talabasi
e-mail: azamjonavazbekov.4@gmail.com

ANOTATSIYA: Mazkur ishda gandbol o'yinining kelib chiqishi, tarixiy shakllanish bosqichlari va sport turi sifatida rivojlanish jarayoni yoritilgan. Tadqiqotda gandbolning qadimgi davrlardagi to'p bilan o'ynaladigan o'yinlar bilan bog'liqligi, XIX–XX asrlarda Yevropada zamonaviy sport turi sifatida shakllanishi hamda dastlabki rasmiy qoidalarning yaratilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, ochiq maydon gandbolidan yopiq zal gandboliga o'tish jarayoni, Xalqaro Gandbol Federatsiyasining tashkil etilishi va gandbolning Olimpiya o'yinlari dasturiga kiritilishi masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Ish natijalari gandbol sport turining jismoniy tarbiya tizimidagi o'rni va ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar : Gandbol, sport o'yini, jamoaviy sport, gandbol tarixi, kelib chiqishi, Yevropa sporti, Holger Nilsen, Karl Shellens, o'yin qoidalari, Xalqaro Gandbol Federatsiyasi, Olimpiya o'yinlari, jismoniy tarbiya..

Аннотация: В данной работе рассматриваются происхождение игры гандбол, этапы её исторического формирования и процесс развития как самостоятельного вида спорта. В ходе исследования анализируется связь гандбола с древними играми с мячом, его становление в XIX–XX веках в Европе как современного вида спорта, а также разработка первых официальных правил. Особое внимание уделяется процессу перехода от гандбола на открытых площадках к гандболу в закрытых залах, созданию Международной федерации гандбола и включению гандбола в программу Олимпийских игр. Результаты исследования способствуют раскрытию роли и значения гандбола в системе физического воспитания.

Ключевые слова: гандбол, командный вид спорта, история гандбола, происхождение гандбола, этапы развития, европейский спорт, правила игры, Международная федерация гандбола, Олимпийские игры, физическое воспитание..

Gandbol — jamoaviy sport o'yinlaridan biri bo'lib, unda o'yinchilar to'pni asosan qo'l yordamida boshqarib, raqib jamoa darvozasiga kiritishga intiladilar. Ushbu sport turi tezkorlik, chaqqonlik, chidamlilik va jamoaviy hamkorlikni talab etishi bilan ajralib turadi. Gandbol o'yinining ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. Qadimgi Yunonistonda "uraniya" nomi bilan mashhur bo'lgan o'yin, Rim imperiyasida esa "harpastum" deb atalgan to'p bilan o'ynaladigan o'yinlar mavjud bo'lib, ular gandbolning dastlabki ko'rinishlariga o'xshash elementlarni o'zida mujassam etgan. Ushbu o'yinlar bugungi zamonaviy gandbolning shakllanishiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatgan. Zamonaviy gandbol XIX asr oxiri — XX asr boshlarida Yevropa mamlakatlarida shakllana boshladi. 1898-yilda daniyalik jismoniy tarbiya o'qituvchisi **Holger Nilsen** tomonidan maktab o'quvchilari

uchun qo‘l bilan o‘ynaladigan to‘p o‘yini qoidalari ishlab chiqildi. 1917-yilda esa nemis sport mutaxassisi **Karl Shellens** tomonidan gandbolning dastlabki rasmiy qoidalari yaratildi. Aynan shu davrda gandbol mustaqil sport turi sifatida tan olinib, ommalasha boshladi. Dastlab gandbol ochiq maydonlarda, 11 nafar o‘yinchidan iborat jamoalar ishtirokida o‘ynalgan. Vaqt o‘tishi bilan o‘yinning dinamikligini oshirish va iqlim sharoitlariga moslashish maqsadida yopiq sport zallarida 7 nafar o‘yinchidan iborat jamoalar bilan o‘ynaladigan shakl joriy etildi. Bugungi kunda aynan shu ko‘rinish xalqaro miqyosda eng keng tarqalgan hisoblanadi. 1928-yilda **Xalqaro Gandbol Federatsiyasi (IHF)** tashkil etildi. Gandbol 1936-yilda Berlin shahrida bo‘lib o‘tgan Olimpiya o‘yinlari dasturiga ilk bor kiritildi. 1972-yildan boshlab esa yopiq zal gandboli Olimpiya o‘yinlarining doimiy sport turi sifatida e‘tirof etildi. Hozirgi kunda gandbol dunyoning ko‘plab mamlakatlarida keng rivojlangan bo‘lib, jahon va qit‘a chempionatlari, professional ligalar hamda xalqaro musobaqalar muntazam ravishda o‘tkazib kelinmoqda. Gandbol jismoniy tarbiya va sport tizimida muhim o‘rin egallab, yoshlarni sog‘lom turmush tarziga yo‘naltirishda samarali vosita hisoblanadi.

Gandbol sport turi dastlab jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari jarayonida qo‘llaniladigan yordamchi o‘yin sifatida shakllangan. XX asr boshlarida Yevropa maktab va kollejlarda yoshlarning jismoniy faolligini oshirish, koordinatsiya va reaksiya tezligini rivojlantirish maqsadida qo‘l bilan to‘p o‘ynaladigan mashqlar keng qo‘llanila boshlandi. Aynan shu pedagogik ehtiyoj gandbolning sport turi sifatida rivojlanishiga turtki bo‘ldi. Ilk davrlarda gandbol qoidalari mamlakatlar kesimida farq qilgan. Ayrim hududlarda to‘pni olib yugurishga ruxsat berilgan bo‘lsa, boshqa joylarda esa faqat uzatish orqali o‘ynash talab etilgan. Darvoza o‘lchamlari, maydon hajmi va o‘yin vaqti ham yagona standartga ega bo‘lmagan. Shu sababli xalqaro musobaqalarni tashkil etishda muammolar yuzaga kelgan va yagona qoidalar ishlab chiqishga ehtiyoj tug‘ilgan. Gandbolning rivojlanishida harbiy tayyorgarlik mashg‘ulotlari ham muhim rol o‘ynagan. XX asr boshlarida ayrim Yevropa mamlakatlarida gandbol askarlarning chaqqonligi, tezkor qaror qabul qilish va jamoaviy harakatlarini rivojlantirish vositasi sifatida qo‘llanilgan. Bu esa o‘yin tempining oshishiga va jismoniy talablarning kuchayishiga olib kelgan. Vaqt o‘tishi bilan gandbol texnik va taktik jihatdan boyib bordi. O‘yinchilar uchun maxsus pozitsiyalar (markaziy o‘yinchisi, qanot o‘yinchisi, chiziq o‘yinchisi) shakllandi. Himoya va hujum tizimlari paydo bo‘lib, bu gandbolni faqat jismoniy emas, balki intellektual sport turiga aylantirdi. Darvozabonlar uchun alohida tayyorgarlik metodikalari ishlab chiqildi. Ayollar gandbolining shakllanishi ham sport tarixida muhim bosqich hisoblanadi. XX asr o‘rtalaridan boshlab ayollar o‘rtasida milliy va xalqaro musobaqalar tashkil etila boshlandi. Bu jarayon gandbolning ommaviyligini oshirib, sportda gender tengligining rivojlanishiga xizmat qildi. Zamonaviy davrda gandbol sport texnologiyalari bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanmoqda. Videoqayta ko‘rish tizimlari, elektron vaqt nazorati, sportchilarning jismoniy holatini tahlil qiluvchi uskunalar o‘yinning adolatli va sifatli o‘tkazilishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, gandbol yoshlar sporti, maktab va oliy ta‘lim muassasalarida jismoniy tarbiya fanining muhim tarkibiy qismi sifatida mustahkam o‘rin egallagan.

XULOSA: Gandbol o‘yining shakllanishi va rivojlanishi uzoq tarixiy jarayon bo‘lib, u jismoniy tarbiya, pedagogika va sport amaliyoti ehtiyojlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Tadqiqot davomida gandbolning dastlab oddiy harakatli o‘yin sifatida qo‘llanilib, vaqt o‘tishi bilan aniq qoidalar, texnik va taktik tizimlarga ega bo‘lgan murakkab sport turiga aylangani aniqlandi. Bu jarayon sport turlarining jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi.

O'rganilgan materiallar gandbolning faqat musobaqaviy sport emas, balki shaxsning jismoniy va ijtimoiy rivojlanishida muhim vosita ekanini tasdiqlaydi. O'yin jarayonida tezkor fikrlash, mas'uliyat, intizom va jamoada ishlash ko'nikmalari shakllanadi. Shu jihatdan gandbol yosh avlodni sog'lom turmush tarziga yo'naltirishda samarali tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, gandbol sport turi zamonaviy jismoniy tarbiya tizimida o'ziga xos o'ringa ega bo'lib, uni ta'lim muassasalarida keng joriy etish, ilmiy-metodik asoslarini yanada rivojlantirish va ommalashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari kelgusida gandbol bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borish va amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axmatqulovna, Sitora Elova. "10-12 YOSHLI YENGIL ATLETIKALI O'QUVCHILARNI CHIDAMLILIGINI RIVOJLANTIRISH." *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS* 91.1 (2025): 273-278.
2. Axmatqulovna, S. E. (2025). 9-10 YOSHLI O'G'IL BILALARNI YENGIL ATLETIKA TURLARIGA SARALASH. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 91(1), 267-272.
3. Axmatkulovna, Elova Sitora. "QISQA MASOFAGA YUGURUVCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI OSHIRISH YO 'LLARI." *Modern education and development* 36.2 (2025): 31-35.
4. Elova, Sitora Axmatkulovna. "THE FORMATION OF THE QUALITY OF RAPID STRENGTH OF A SHORT-DISTANCE STUDENT YOUTH." *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal* 6.03 (2025): 125-133.
5. Элова, С. (2025). ФОРМИРОВАНИЕ УРОВНЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ В БЕГЕ НА КОРОТКИЕ ДИСТАНЦИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 4(1), 182-190.
6. ELOVA, S. "QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI." *SCIENCEPROBLEMS. UZ Учредители: ООО "Scienceproblems team"* 5.2 (2025): 626-629.
7. Elova, Sitora. "THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF THE USE OF NEW PEDAGOGICAL METHODS IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES IN INCREASING THE PHYSICAL ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF THE GAME METHOD)." *Archive of Conferences*. 2021.
8. Axmatkulovna, Elova Sitora. "Qisqa Masofaga Yuguruvchilarni Mashg'Ulotlarida Vosita Va Usullarni Qo'llanishi." *Miasto Przyszłości* 50 (2024): 526-528.
9. Axmatqulovna, Elova Sitora, and Ergasheva Zulayxo Sodiqovna. "Dars tahlili, turlari va uning pedagogik ahamiyati." *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi* 11 (2023): 145-147.